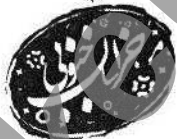

دست

دانشنامه فرهنگستان

سیر خرد و سفرنامه‌ها

زهر اعلی‌زاده بیرجندی - کلنوم قربانم جویباری

بیرجند و سفرنامه‌ها

زهره‌ها عزیززاده بیرجندی، کلثوم قربانی جویباری

سرشناسه: عزیززاده بیرجندی، زهره، ۱۳۴۴ -

عنوان و نام پدیدآور: بیرجند در سفرنامه‌ها/ زهره عزیززاده بیرجندی، کلثوم قربانی جویباری.

مشخصات نشر: تهران: فکر بکر، ۱۳۹۲.

مشخصات ظاهری: ۱۱۲ص.

شابک: ۹۷۸-۹۶۴-۲۸۶۰-۸۶-۹

وضعیت فهرست نویسی: فیا

موضوع: بیرجند - سیر و سیاحت.

موضوع: سفرنامه‌ها

موضوع: بیرجند - تاریخ

شناسه افزوده: قربانی جویباری، کلثوم، ۱۳۵۶ -

رده بندی کنگره: ۱۳۹۲ ع ۷۷ / ۵۶ ی / DSR ۲۰۷۵

رده بندی دیویی: ۹۵۵/۸۲۹۲

شماره کتابشناسی ملی: ۳۲۸۸۴۲۹

خرید اینترنتی این اثر در سایت: www.fekrebekr.ir

ناشر: فکر بکر

تیراژ: ۱۰۰۰ جلد

امور فنی: انتشارات فکر بکر

صفحه بندی: فائزه دستگردی

طرح جلد: نفیسه شکرانی، الهام صانقی

چاپ اول: پائیز ۱۳۹۳

لیتوگرافی و چاپ: واصف

قیمت: ۵۰۰۰ ریال

کاری از: حوزه هنری خراسان جنوبی

شابک: ۹۷۸-۹۶۴-۲۸۶۰-۸۶-۹

مرکز بخش: بیرجند - خیابان منتظری - مجتمع فرهنگی بهمن - فروشگاه سوره تلمکس: ۰۵۶-۳۲۲۳۰۸۵۲

کلیه حقوق این اثر متعلق به حوزه هنری می باشد.

فهرست

۵	یادداشت ناشر
۷	مقدمه

فصل اول: تعاریف مفاهیم و واژگان

۱۴	جایگاه سفرنامه در مطالعات و پژوهش های علمی
۱۶	سفرنامه ها و انواع آن
۲۰	دلایل جلب توجه سیاحان خارجی به ایران
۳۴	ضرورت مطالعه نقادانه سفرنامه ها

فصل دوم: اهمیت استراتژیکی بیرجند و حضور قدرتهای استعماری

۴۶	طبقات اجتماعی
۶۷	مشاهیر و علمای بیرجند
۶۸	عقاید، باورها، آداب و رسوم
۷۰	فرقه های مذهبی
۷۱	مدارس بیرجند
۷۷	اطلاعات جغرافیایی و اقلیمی شهرها و روستاهای منطقه
۱۰۲	نتیجه
۱۰۳	منابع

یادداشت ناشر:

فرهنگ و تمدن ماهیت جامعه اند؛ به گونه ای که با شناخت این دو، می توان به جهان بینی و دیدگاه هر جامعه نسبت به زندگی پی برد. با این حال می توان گفت، ممکن است تمدن در هر جامعه ای یافت نشود، اما فرهنگ جزء جدا نشدنی جوامع بشری از ابتدا تاکنون است.

دکتر علی شریعتی از تمدن به عنوان مجموعه ای از اندوخته های مادی و معنوی انسان از آغاز تا کنون یاد می کند و فرهنگ را مجموعه ی اندوخته های مادی و معنوی یک قوم و نژاد خاص در طول تاریخ می داند. این طور که از این اندیشه پیداست علت تفاوت این دو، محدوده ی جغرافیایی است. در کشوری مثل ایران می توان از گوناگونی فرهنگ هایی چون لر، فارس، کرد و... دم زد، اما نمی توان اظهار داشت تنها یک قوم در متمدن شدن ایران زمین نقش داشته است بلکه همه با هم در به اوج رسیدن این تمدن بزرگ سهیم بوده اند.

خراسان؛ سرزمین خورشید، خاستگاه فرهنگ و تمدن اسلامی است که در گوشه گوشه ی آن خرده فرهنگ های اصیل و آداب رسوم بکر و به جای مانده از نیاکان به گونه ای ناب به چشم می خورد و بر خراسانیان پوشیده نیست که مردم جنوب این خطه، نقشی اساسی در نهادینه شدن این فرهنگ ناب انسانی داشته اند.

بی انصافی نیست اگر بگوییم خراسان جنوبی و فرهنگ و تمدنش، یا فرصت بروز نداشته، یا اینکه طی این سال ها و به دلیل دوری از پایتخت و شهرهای مهم ایران، به دست فراموشی سپرده شده است. حال آنکه جاذبه های فرهنگی و انسان شناسی اش نه به گواه ما که به ادعای گردشگران و میهمانان آن، به شدت دست نخورده و قابل تأمل است.

بر آن شدیم تا گامی نه چندان بلند اما استوار و محکم در راستای ثبت و عرضه ی فرهنگ و تمدن خراسان جنوبی برداریم. در این راه به استقبال هر دیدگاه و اندیشه ای می رویم و دست یاری به سوی انسان شناسان دراز می کنیم. این مجموعه ی عظیم

که نمایانگر گوشه ای از فرهنگ و تمدن بشری است فرصتی است تا نام این گوشه از سرزمین خورشید، بار دیگر بر زبان ها جاری شود.

در این راه می ستاییم دلسوزی و همراهی همه استادان و پژوهشگران محترم و همکاران عزیزی که در این راه تلاش نمودند و سر تعظیم فرود می آوریم بر آستان مقدس پروردگار عالمیان که توان داد تا با یاری انسان ها از انسان بگوییم.

مهدی حبیبی

رئیس حوزه هنری خراسان جنوبی

مقدمه:

سفرنامه‌نویسی در فرهنگ با استناد به آثار مکتوب پیشینه‌ای دراز دامن دارد. در فرهنگ اسلامی، براساس آموزه‌های قرآنی به سفر به عنوان یک منبع معرفتی نگریسته شده، بطوری که بازتاب تجربیات قلمداد می‌شوند، از این رو از بعد شناختی حائز اهمیت‌اند.

افزون بر این ادبیات سیاحتی به عنوان یک منبع ارزنده در مطالعات تاریخی و تمدنی مطرح است. در پژوهش حاضر با توجه به جایگاه مهم سفرنامه‌ها در مطالعات تاریخ محلی، روایت سفرنامه‌نویسان درباره‌ی بیرجند مورد بررسی و ارزیابی قرار گرفته است. از طریق مطالعه‌ی آثار سیاحان، تلاش شده زوایایی از حیات اجتماعی، فرهنگی، سیاسی مردم این خطه و تاریخ منطقه بازنموده شود. در ورای کسب آگاهی درباره‌ی تاریخ و فرهنگ این منطقه، هدف این اثر پاسخ به این پرسش است که چه عاملی سبب توجه و رویکرد مسافران به‌ویژه سیاحان خارجی به منطقه شده است؟

در واقع دغدغه‌ی اصلی این پژوهش، علاوه بر آگاهی‌های مربوط به تاریخ محلی، درک علل اهمیت و اشتها بر بیرجند در سفرنامه‌ها و آثار سیاحان داخلی و خارجی است. مفروض اصلی این تحقیق این است که موقعیت استراتژیکی و نقش و حضور خاندان علم در این امر تأثیر گذار بوده است.

در بررسی پیشینه‌ی موضوع مورد بحث تنها یک مقاله با عنوان، «سفرنامه‌ها درباره بیرجند چه نوشته‌اند» وجود دارد. این مقاله که به استاد احمد احمدی بیرجندی تعلق دارد در ۱۳۶۹ ش در ماهنامه خاوران به چاپ رسیده است. نویسنده از دو اثر یعنی سفرنامه میرزاخانلر خان اعتصام‌الملک و خاطرات حاج سیاح بهره برده و تعداد منابع وی از چهار کتاب تجاوز نمی‌کند. در این مقاله با استفاده از منابع مذکور کلیاتی درباره‌ی آداب و رسوم، علمای منطقه، محصولات و امرای محلی آمده است. وجه تمایز پژوهش حاضر

۱- مشخصات کامل مقاله عبارت است: احمد احمدی بیرجندی، (۱۳۶۹)؛ «سفرنامه‌ها درباره بیرجند چه نوشته‌اند» ماهنامه خاوران، ش ۴-۳، ج ۱، بهمن و اسفند، صص ۱۱۸-۱۲۳.

با این مقاله و آثار مشابه در کثرت منابع، مسأله محوری و به‌ویژه روش تحقیق است. در مورد منابع تحقیق حاضر هم تذکر این نکته ضروری است که در کنار سفرنامه‌های سیاحان داخلی و خارجی، آثار خاطره‌نویسانی که به نگارش خاطرات سفرشان پرداخته‌اند نیز مدنظر قرار گرفته است. برخی آثار هم با اینکه عنوان سفرنامه و خاطره نداشتند اما به دلیل اینکه اقوال نویسنده تجربیات سفر وی را بیان می‌کرد، در این پژوهش مورد استفاده قرار گرفته‌اند. این توضیحات حدود و دامنه‌ی شمول منابع تحقیق را روشن می‌کند.

برخی از سفرنامه‌های خارجی و گزارش‌های سفر بیگانگان در مورد این منطقه وجود دارد، که ترجمه نشده‌اند. از این رو قصد نگارندگان اثر حاضر این است که با استعانت از عنایات حضرت حق در آینده‌ای نزدیک و در جلدی مستقل اطلاعات سفرنامه‌های مذکور را در اختیار علاقه‌مندان قرار دهند. امید است که این اثر سهمی هر چند اندک در مطالعات تاریخ محلی و پژوهش‌های منطقه‌ای داشته باشد.

زهرا علیزاده بیرجندی (استادیار دانشگاه بیرجند)

کلثوم قربانی جویباری (استادیار دانشگاه بیرجند)

پائیز ۹۳

با این مقاله و آثار مشابه در کثرت منابع، مسأله محوری و به‌ویژه روش تحقیق است. در مورد منابع تحقیق حاضر هم تذکر این نکته ضروری است که در کنار سفرنامه‌های سیاحان داخلی و خارجی، آثار خاطره‌نویسانی که به نگارش خاطرات سفرشان پرداخته‌اند نیز مدنظر قرار گرفته است. برخی آثار هم با اینکه عنوان سفرنامه و خاطره نداشتند اما به دلیل اینکه اقوال نویسنده تجربیات سفر وی را بیان می‌کرد، در این پژوهش مورد استفاده قرار گرفته‌اند. این توضیحات حدود و دامنه‌ی شمول منابع تحقیق را روشن می‌کند.

برخی از سفرنامه‌های خارجی و گزارش‌های سفر بیگانگان در مورد این منطقه وجود دارد، که ترجمه نشده‌اند. از این رو قصد نگارندگان اثر حاضر این است که با استعانت از عنایات حضرت حق در آینده‌ای نزدیک و در جلدی مستقل اطلاعات سفرنامه‌های مذکور را در اختیار علاقه‌مندان قرار دهند. امید است که این اثر سهمی هر چند اندک در مطالعات تاریخ محلی و پژوهش‌های منطقه‌ای داشته باشد.

زهره‌علیزاده بیرجندی (استادیار دانشگاه بیرجند)

کلثوم قربانی جویباری (استادیار دانشگاه بیرجند)

پائیز ۹۳